

Volmaakte rol van Pierre Bokma

door PETER LIEFHEDDER

Waar heeft een mens goden voor nodig om de schuld aan te geven als alle treurnis in hemzelf zit? Eugene O'Neill verdreef de hogere voorzienigheid uit de Orestes-trilogie van Aischylos, en zette in de plaats daarvan het troebele onderbewuste van Freud op de troon. Wraakzucht, jaloezie, incestueuze impulsen, hinderlijk opspelende genen: O'Neills Amerikaanse variant van het Griekse oer drama kookt over van niet te beteugelen aandriften.

Vraten bij Aischylos de Atriden elkaar op, bij O'Neill is het de generaalsfamilie Mannon. Ma bedriegt en vermoordt pa, dochter wreekt hem door broerlief de minnaar te laten slachten, ma pleegt zelfmoord, broer raakt onder de wielen, dat soort dingen.

Gewoonlijk moet je geen intrige weggeven, maar wat er ook schuilt in 'Rouw siert Electra' géén verrassend plot. Open en bloot staat iedereen steeds elk gevoel uit te walmen en toe te lichten, met bijbehorende aankondiging van vervolgens te zetten stappen. Met als gevolg dat je elke ontwikkeling aan ziet komen.

Dialogen

Voeg daarbij de weinig spirituele dialogen en je komt verdacht dicht in de buurt van vochtig soapsentiment. Krijgt dat op het toneel emotioneel vol gas, dan vlieg je onherroepelijk uit de bocht. Regisseur Ivo van Hove heeft daarom gezocht naar middelen die door onze hedendaagse beugel kunnen. Lastig zat, want hoe kun je er omheen dat O'Neill strooit met emoties als vette kluiten?

Toverwoorden

Ingetogenheid, binnenbroei en subtiele suggestie, dát zijn dan de toverwoorden. Weiningen staan in dit opzicht in de schaduw van Pierre Bokma, een meester in het laten ontspannen van kleine stroompjes lava uit een op exploderen staande vulkaan. O'Neill schreef voor dat de Mannons

gezichten als maskers hebben; kijk naar Bokma en je ziet wat hij bedoeld moet hebben: een uit hardgebakken klei geboetseerd hoofd. Maar de daaruit sprekende afgemetenheid en ijzige zelfbeheersing worden gelogenstraf in Bokma's toon, in minieme gebaren, in de overgangen in zijn ogen van leeg en doods naar korte momenten van (vergeefse) hoop

dat zijn huwelijk misschien nog een kansje heeft. Relatief kleine, maar volmaakt gespeelde en begrepen rol.

Janni Goslinga zet daar kundig een echtgenote tegenover die hartstochtelijk naar het leven zoekt. Naast het gewapende beton van de, letterlijk, familiezieke Mannons zorgt ze voor althans vleugjes sprankeling. Niettemin brengt zij, in haar wanhoop, de moordmachine op gang. Maar de motor daarvan wordt aangezet door de grenzeloos jaloerse dochter, Halina Reijn, geschild in haar starre fixatie op vader en broer. Overtuigend gespeeld, die fanatieke, rücksichtsloze bezitsdrift; iets minder gemakkelijk ga ik mee in haar slotscène, waarin O'Neill haar laat komen tot een nieuw, geserreerd soort zelfinzicht. Bij Reijn verandert er echter (te) weinig: ze is en blijft een verkrampt psychiatrisch geval, iemand die, wat ze ook mag zeggen, niets heeft begrepen en nergens in berust. Jochum ten Haaf vindt als haar niet minder getrouwe bleerde broer een zorgvuldig evenwicht tussen innerlijke emotionele kolking en de veruiterlijking daarvan.

Hartstocht

De manier waarmee Van Hove ook in de enscenering het spook van overemotionaliteit probeert te bezweren, roept vraagtekens op. Camera's, computers en projecties kunnen op zich bijdragen tot afstandelijkheid, en zo nu en dan lukt dat, maar in de praktijk leidt het ook nogal af. Evenmin vooruitgang: de neiging om te veel zichtbaar te maken. Bij O'Neill is de hartstocht voelbaar, Van Hove wil het ook laten zien. Daar maakt hij wel iets duidelijk mee, maar de prijs - inperking van vrije verbeelding - is hoog.

De wankele balans tussen inleving en afstand is ook niet te vinden in bijna toonloos praten, zoals sommige spelers nu in enkele scènes doen. Ja, dat bant goedkoop sentiment uit, maar saai is het ook. Ingehouden is echt iets anders dan vlak. O'Neill moet in 2003 inderdaad gecorrigeerd worden, maar dan liever door de pure kwaliteit van de acteurs uit te buiten, dan door het manipuleren van randverschijnselen. Niettemin is het zeker een voorstelling die de interesse gaande houdt.

